listică ; Condiționare metrică ; Aspecte fonice și ritmice ; Genuri literare ; Poeți. Între cei citați se numără și clasiciști români : N. I. Barbu, I. Fischer, N. I. Herescu, N. Lascu, Lucia Wald, T. Weiss. Cei doi *Indici* (de materii și de savanți moderni) sporesc și ei eficiența volumului.

O scăpare : p. 106, afirmația eronată a lui Janssen cum că *Oceano* (din Verg. *Aen.* 2, 250 : *ruit Oceano nox*) ar fi un dativ direcțional — interpretare categoric interzisă de context, care nu permite decît citirea ca ablativ de proveniență — a rămas necorectată.

Volumul ne pare un excelent instrument de lucru, de o rigoare științifică remarcabilă, care are și meritul de a pune în circulație, într-o limbă accesibilă, temeinicul studiu al lui Janssen, prea puțin cunoscut pînă acum, spre deosebire de celelalte două.

București, mai 1984 *Gabriela Creția*

FROMA I. ZEITLIN, *Under the Sign of the Shield. Semiotics and Aeschylus' "Seven against Thebes"*. Roma, Edizioni dell'Ateneo, 1982, 227 p. (Filologia e critica. Collana diretta da Bruno Gentili, 33, Istituto di Filologia Classica, Università di Urbino)

Volumul dedicat de Froma Zeitlin „semioticii eschileene", așa cum poate fi ea deslușită în structurile de profunzime ale tragediei tebane, reprezintă una din contribuțiile cele mai interesante și mai novatoare pe care exegeza — tot mai abundentă de la o vreme — pe care o suscită drama *Celor șapte* a înregistrat-o în ultimii ani.

Interesul, ca și noutatea lecturii pe care autoarea o propune constau în analiza minuțioasă a tuturor codurilor de comunicare pe care această tragedie a comunicării care e *Cei șapte împotriva Tebei* le pune în joc. Centrată asupra scenei scuturilor— loc de interferență de o excepțională intensitate a problemelor legate de discurs și imagine în relația lor dinamică cu actul, dar, tocmai de aceea, suscitînd o interpretare de ansamblu a dramei, a trilogiei și a mitului dinastiei tebane —, investigația întreprinsă de Froma Zeitlin scoate la iveală în chip admirabil coerența diferitelor registre — text, subtext, context — la interferența cărora putem discerne sensul cu care Eschil investește peripețiile labdacizilor. Ea reprezintă un model de analiză hrănită deopotrivă de o evidentă dominare a domeniului specific asupra căruia se exercită — al teatrului atic, ca și al civilizației, mitului și mentalităților Greciei arhaice și clasice în genere — și de o elegantă familiaritate cu tehnici de lectură foarte moderne, de la cea psihanalitică la cea semiotică și la antropologia structurală. Ceea ce ar fi putut deveni lesne o formă de eclectism sau de modernitate ostentativă se însumează în fapt într-o hermeneutică de largă respirație, conducînd către concluzii ferme și convingătoare care depășesc, datorită *acumen*-ului și seriozității demersului, orice „querelle des Anciens et des Modernes", înspre o lectură integratoare și subtilă a textului eschilean.

Cercetarea se divide în trei secțiuni : o introducere, din punct de vedere structuralist și semiotic, referitoare la narațiune și trilogie, *genos*, *polis* și erou, în fine la divinație și cledonomanție (*Part one* : *Language, Structure and the son of Œdipus*, p. 13—51) ; o a doua, consacrată analizei, vers cu vers aproape, a *Scenei Scuturilor* (p. 53—168), cu toate implicațiile, aluziile și subînțelesurile unui text de o formidabilă rigoare a construcției detaliului ; în fine, a treia parte — *System and Representation* (p. 171—219) — coroborează, într-un ansamblu la rîndul său tripartit (relații și tipare ; regie ; dezvoltarea sinelui), elementele constitutive ale dramei, recompunînd semnificațiile întregului.

Ceea ce e cu totul remarcabil în lucrarea Fromei Zeitlin este faptul că analiza extrem de minuțioasă a secțiunii centrale din *Cei șapte* conduce către o coerență de ansamblu care se impune din interiorul discursului eschilean, și nu din viziunea exegezei, cîtă vreme textul dramei relevă cîteva linii de forță—polaritatea *polis—genos*, relația *masculin—feminin, generație—eroicitate*, problema identității eroului și a comunicării — care concură ele însele într-un sistem a cărui graduală dezvoltare reprezintă substanța însăși a dramei. Elementele care conferă sens tragediei reprezintă astfel totodată deschiderea către o problematică depășind limitele unei opere date : „If we accept — scrie autoarea în pagina de conluzii a cărții — the implications of the chorus' refusal to distinguish between the two brothers and hence understand the problematic ending as refusing to accept those implications, Eteokles' story and the manner of its exactment reveals as does no other document that the individual self is a potentially empty category whose very existence is called into question if it lacks the collective ratification of its ontological status. Thus the son of Oedipus is truly the last move in the game, for Oedipus himself is the sign of the enigma of the self, but he fathers a self in which the enigma is, in one sense, resolved — or dissolved" (p. 219).

Contribuţiile de detaliu ale acestei complexe analize nu pot fi înşirate aici; mă limitez doar la a spune că atît aceste contribuţii, cît şi viziunea de ansamblu căreia ele i se subsumează suscită acordul şi de-a dreptul jubilaţia intelectuală a oricărui cititor cît de cît familiarizat cu textul şi problemele tragediei tebane şi că această jubilaţie este, în cazul meu, pe măsura regretului de a nu fi avut posibilitatea de a utiliza, în comentariul *Celor şapte* pe care, împreună cu Liana Lupaş, l-am publicat cu puţin înainte de apariţia volumului Fromei Zeitlin, numeroasele şi importantele concluzii la care — pe căi pe cît de fructuoase, pe atît de pline de neprevăzut — ajunge autoarea.

Bucureşti, mai 1984 *Zoe Petre*

WOLFGANG SCHMID, *Ausgewählte philologische Schriften.* Herausgegeben von Hartmut ERBSE und Jochem KÜPPERS. Berlin—New York, W. de Gruyter, 1984, XI + 756 p., 248 DM.

A cuprinde într-un volum de „Kleine Schriften" articolele ştiinţifice ale unei personalităţi de lărgimea preocupărilor şi profunzimea cunoştinţelor şi a concepţiilor ca aceea a regretatului profesor al Universităţii din Bonn Wolfgang Schmid (3 iulie 1913 — 23 noiembrie 1980)[1] era o întreprindere din cele mai dificile, fie şi numai datorită faptului că multe din articolele lui W. Schmid erau departe de a fi scurte; erau de fapt piatra de temelie a unor lucrări mai vaste, pe care autorul nu le-a mai putut duce la bun sfîrşit (cf. prefaţa, p. VI); la această dificultate se mai poate adăuga şi valoarea recenziilor şi a prezentărilor tematice, publicate în revista Gnomon, adevărate capodopere de fineţe critică şi de erudiţie. Nu credem că greşim dacă presupunem că editorii au avut, alegînd titlul, ca model celebrele *Philologische Schriften* ale lui Mommsen, publicate în 1909 de Ed. Norden. Un criteriu de selecţie trebuia găsit totuşi şi s-a optat în mod judicios pentru cel al inaccesibilităţii bibliografice: n-au fost aşadar incluse contribuţiile apărute în revistele nelipsite din nici o bibliotecă filologică: Hermes, Philologus, Rheinisches Museum, Gnomon; în schimb, urmînd o dorinţă a autorului, au fost incluse două articole din *Reallexikon für Antike und Christentum.*

Editorii grupează opera lui W. Schmid în cinci secţiuni (în cadrul cărora se respectă ordinea cronologică), reluate în bibliografia generală, ceea ce permite cititorului situarea fiecărei contribuţii în ansamblul domeniului de preocupări ale autorului.

A. „Filozofia elenistică", cu două subgrupe: „Cercetări de papirologie epicureică" şi „Studii privind filozofia epicureică şi elenistică"; debutează cu un studiu fundamental dedicat fragmentelor tratatului Περὶ φύσεως, păstrate în papirusuri din Herculanum, „Critica de către Epicur a teoriei platonice a elementelor" (p. 3—47); semnalăm de asemenea o importantă trecere în revistă a bicentenarei cercetări a fondului de papirusuri descoperite la Herculanum între 1752 şi 1754 (p. 56—74).

Nu poate surprinde, dacă avem în vedere atît profunzimea cu care W. Schmid aborda orice text, cît şi activitatea sa la Thesaurus linguae Latinae (1936—1937), faptul că printre preocupările sale figura şi lexicografia greacă; se discută (p. 94—106) sensurile unor cuvinte utilizate în papirusurile de la Herculanum: ἀνατείνεσθαι 'ameninţa', verb „mediu", poate fi folosit la diateza pasivă; ἀσυνθεῖος 'non componens (sc. bona praesentia)', legat de un sens al verbului συντίθημι 'set in order', faţă de 'make a convenant', la care îl raportează LSJ; ἐπιδισκεύω, un „hapax", folosit la pasiv cu sensul 'a fi aruncat întocmai ca un disc'.

Din a doua subgrupă e de semnalat în primul rînd articolul de sinteză cu privire la Epicur (p. 151—266), reprodus din R.A.C.

B. „Lucretiana", de fapt continuarea romană a preocupărilor referitoare la Epicur; pe lîngă contribuţii de detaliu, semnalăm o sinteză, *Lucretius ethicus* (p. 293—321); amintim că teza de doctorat (1939) avea titlul *Ethica Epicurea.*

C. „Transmiterea şi deteriorarea în antichitate şi în antichitatea tîrzie" reuneşte articole pur filologice, mare parte dedicate lui Iustinus Martyr; alţi autori constituie o a doua subgrupă, din care trebuie semnalat un articol inedit, *Spätantike Textdepravationen in den Epi-*

[1] Pentru datele biografice şi portretul de savant şi de profesor al lui Wolfgang Schmid, vezi *In memoriam Wolfgang Schmid*, Bonn, 1982, unde sînt reunite cuvîntările ţinute cu ocazia unei şedinţe comemorative a Universităţii din Bonn de W.D. Lange, W. Schetter, Chr. Gnilka (deosebit de interesantă) şi de Hans Herter, decedat între timp; volumul, în tiraj restrîns, îl deţinem graţie amabilităţii Doamnei Käthe Schmid.